

Nr 344.

Av herr **Ewerlöf m. fl.**, om *avveckling av den statliga priskontrollen.*

»Medlen för den ekonomiska politiken får liksom under det senaste året huvudsakligen utgöras av allmänt verkande åtgärder framför allt på det finanspolitiska och kreditpolitiska planet, vid behov kompletterade med direkta kontroller på speciella punkter.»

Detta uttalande i årets finansplan ställer in den under de gångna åren häftigt diskuterade frågan om fortsatt statlig priskontroll i ett sammanhang där ett konkret och fruktbarande meningsutbyte borde vara möjligt att nå.

Ingen kan beteckna de direkta myndighetsingripanden i priskbildningen, som statlig priskontroll i praktiken är, som »allmänt verkande åtgärder». Tvärtom måste var och en erkänna att det därvidlag är fråga om »direkta kontroller», som ej sällan genomföras på ett sådant sätt att detaljdirigerandet ger intryck av självändamål.

Föreligger då något verkligt behov av sådana kontroller och föreligger det i sådan omfattning att en särskild prisregleringslag och särskilda direktiv för den fortsatta prisreglerande verksamheten äro av nöden?

Spörsmålet kan inte anses besvarat vare sig med en allmän hänvisning till att en anordning skulle behövas »så att statsmakterna inte förtages möjligheterna till snabbt och effektivt ingripande, därest omständigheterna skulle nödvändiggöra detta» eller genom att lösryckta exempel på ur konsumenternas synpunkt ej effektiv priskbildning anföras.

Beredskapssynpunkten har fog för sig. Inträffa på grund av »krig, krigsfara eller eljest utomordentliga förhållanden» våldsamma förskjutningar i tillgången på vissa varor eller i efterfrågan på dem är det ofrånkomligt att extraordinära medel tillgripas för att övergångsvis dämpa utslagen i priserna. Den normala priskbildningsmekanismen varken hinner eller orkar fungera på ett godtagbart sätt i ett så tillspetsat läge som kan befaras uppkomma då. Beredskapsmotivet är emellertid grund för en med nödiga garantier omgärdad fullmakt, icke för en priskontroll som fungerar i en väl hävdad högkonjunktur utan påtagliga inflationsrisker. I själva verket finns det starka skäl för uppfattningen att om priskontrollen förvandlas till ett av medlen i en ekonomisk politik, avsedd för normala tider, dess verkningsförmåga förslöas för lägen då den oundgängligen behövs. Prisstoppsdag är fortfarande — år 1954 — den 31 oktober 1942.

Det är endast i den klassiska teorien, som en marknadspriskbildning ger det absolut bästa resultatet på varje enskild punkt. I praktiken måste alltid

ofullkomligheter i enskildheter framträda. Det kan därför vid varje tid letas upp isolerade fall, som ge vid handen att den fria prisbildningen inte förmått slå igenom och att följaktligen ett mindre skäligt pris noterats. Exakt samma anmärkning kan emellertid riktas mot den prissättning, som är konsekvensen av en statlig priskontroll. Det möter inte nämnvärda svårigheter att uppvisa fall då denna givit ur konsumenternas synpunkt icke särskilt fördelaktiga resultat.

Den allmänna bedömningen av de ekonomiska utsikterna för den tidrymd, som nu är möjlig att överblicka, ger icke skäl för fortsatt priskontrollerande. Det finns inga tecken som tyda på någon försörjningskris eller på risker för spekulativa prishöjningar i anledning av varuknapphet. Tvärtom måste tillgången av varor på alla områden anses god. Köparna ha återfått sin dominerande ställning i de ekonomiska sammanhangen och sin egenskap av eftertraktad kund. Utrikeshandeln liberaliseras undan för undan, och man börjar i Västeuropa att allt bestämdare tala om fritt växlingsbara valutor som en praktisk möjlighet. Alla allmänekonomiska bedömningar tala för, ingen mot, att förutsättningarna för en återställd marknadsmässig prisbildning föreligga.

Från den 1 januari 1954 är lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet i huvudsak i kraft. Från den 1 juli samma år gäller lagen i sin helhet. De argument som anförts om behovet av en offentlig priskontroll för att hindra oskälig monopol- eller kartellprissättning kunna alltså ej längre anföras inte ens av dem, som på för övrigt synnerligen diskutabla grunder tidigare hävdade att rätta sättet att få till stånd konkurrenspriser skulle vara direkta ingrepp av en statlig nämnd.

I den offentliga debatten — inte minst i samband med ståndpunktstaganden till priskontrollsystemet — ha framställts icke särskilt preciserade påståenden om bristande effektivitet i varudistributionen och särskilt detaljhandeln samt om kostnader i detta produktionsled, som skulle vara »för höga i förhållande till prestationen». Det har förmenats att en offentlig kontroll över priserna skulle vara angelägen för att hålla vad man med ett missvisande ord kallar mellanhandsvinsterna på en rimlig nivå. Inom distributionsledet konkurrera inte endast skilda företag utan olika företagsformer. Denna konkurrens har undan för undan hårdnat och vid vissa tillfällen fört till formliga prisrig. Det är knappast realistiskt att utgå från att under sådana förhållanden onormala kostnader eller överpriser skulle kunna bli bestående någon längre tid. Rationaliseringsarbetet drivs intensivt, och den smidiga kostnads- och prisanpassningen framstår som allt nödvändigare. Mot denna bakgrund förefaller det icke hållbart att anföra allmänna klagomål utan påvisbar generell grund som skäl för ingrepp i den ömtåliga prismekanismen. Särskilt icke som varudistributionsens problem är föremål för en offentlig utredning — varudistributionsutredningen — som till riktpunkt har att ha avslutat sitt arbete före detta års slut. Man ingriper inte mot missbruk förrän missbruket har konstaterats.

Varken allmänna eller särskilda skäl kunna alltså anföras för ståndpunkt-

ten att behov skulle föreligga av den direkta kontroll som fortsatt priskontroll är. Densamma bör således avvecklas.

För snabbaste möjliga avveckling tala också de i olika sammanhang redovisade nackdelarna av en prissättning under offentlig detaljkontroll. Dessa kunna summeras i följande punkter:

1. Statlig priskontroll auktoriserar priser, vilket ej sällan låser dessa på en högre nivå än den dit en fri konkurrens skulle leda.

2. Skyldigheten att motivera förslag till prisjusteringar och den tidsutdräkt detta medför förminska benägenheten att omedelbart låta kostnadsänkningar, som ej med säkerhet kunna beräknas bli bestående, slå igenom i prissänkningar.

3. Atmosfären kring förhandlingarna med priskontrollnämnden tycks av vissa tecken att döma ha blivit sådan att de verkligt företagsekonomiska omständigheterna ej kommit att spela den roll vid prissättningen, som borde varit självklar.

4. Priskontroll har alltid en tendens att snedvrida produktionen. Denna förstärks ju längre kontrollen är i funktion.

5. Under en längre tid bedriven priskontroll aktualiserar svårlösta rätts-säkerhetsproblem.

6. Priskontrollsystemet förorsakar produktionslivet direkta och indirekta improduktiva kostnader av ej ringa storleksordning. En nyligen publicerad vetenskaplig undersökning av t. f. professorn Rune Höglund påvisar närmare att så är fallet.

7. Priskontrollnämnden medför utgifter för statsverket.

Prisregleringslagen, som är den rättsliga grundvalen för priskontrollverksamheten, gäller till den 1 juli i år. En successiv begränsning av området för denna verksamhet genomföres. Den bör bedrivas i ökad takt så att den faktiska kontrollen kan vara avvecklad den 1 april i år. Därmed bortfaller behovet av förlängning av prisregleringslagen efter det att dess löptid är utgången.

Vi åberopa vad vi anfört och hemställa,

att riksdagen måtte uttala att området för den statliga priskontrollen enligt dess mening bör begränsas i sådan takt att den faktiska kontrollverksamheten i huvudsak kan vara avvecklad den 1 april 1954 samt att — såvitt ej utomordentliga förhållanden skulle inträffa — prisregleringslagen den 30 juni 1947 icke bör beredas fortsatt giltighet för tiden efter den 30 juni 1954.

Stockholm den 27 januari 1954.

K. G. Ewerlöf.

Ebon Andersson.

Carl Eskilsson.

Nils Herlitz.

Gustaf Velander.

Ernst Wehtje.